

N:o 10.

Ank. till Riksd. Kansli den 3 Maj 1873, kl. 10 f. m.

*Första Kammarens Andra Tillfälliga Utskotts Utlåtande
N:o 4, angående väckt fråga om rättighet för
församlingarne i Lunds stift och Halland att,
under vissa vilkor, förfoga öfver den till klockare
nu utgående helgonskyld.*

Med anledning af en i Riksdagens Andra Kammare af Herr *Sven Nilsson* i Efveröd väckt motion har bemälde Kammare, på sätt ankommet protokollsutdrag gifver vid handen, för sin del fattat det beslut, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t göra underdånig anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande, om och i hvilken mån det må kunna medgifvas församlingarne i Lunds stift och Halland rättighet att sjelfva förfoga öfver den helgonskyld, som till klockare af församlingarne utgår, med vilkor dock att denna afgift skall användas för det med densamma ursprungligen afsedda ändamål: kyrkotjenstens uppehållande och barnens undervisning; äfvensom att Kongl. Maj:t måtte i nåder tillse, om och huruvida i de församlingar, der ett sådant förfogande öfver helgonskylden kunde komma att föranleda minskning i klockarens lön, pastoratet i sin helhet må kunna tillförbindas att efter samma grund emellan församlingarne, hvarefter helgonskylden från början utgått, ersätta denna förlust till de klockare, hvilka redan erhållit fullmakt å

tjensten vid den tid, då nådigt beslut i fråga om dispositionsrätten öfver helgonskylden på nu föreslagna sättet kunde komma att träda i verksamhet.

Då Utskottet, hvars yttrande i detta ärende blifvit infordradt, nu går att afgifva detta utlåtande, lärer, vid det förhållande att uti det betänkande, Andra Kammaren, före fattandet af ofvan intagna beslut, fått ifrån sitt Tillfälliga Utskott emottaga, återfinnes en utförlig framställning om de särskilda förordnanden, som tid efter annan blifvit meddelade beträffande den del af helgonskylden, som blifvit klockarne anvisad, följande i korthet derom affattade berättelse nu finnas tillfyllestgörande.

Helgonskylden, hvilken icke är ränta, ej heller tionde, utan en särskild från församlingarne utgående afgift, blef först påbjuden genom två af Erkebiskop Birger åren 1500 och 1508 utfärdade bref, hvarefter den erhöll fastställelse genom Danska Riks-Rådets bref af år 1532. Af denna afgift anslogs en del till presterskapet och en annan del till klockarne, med förbindelse för de sednare att göra tjänst i kyrkan och undervisa ungdomen i socknarne. Då, i sammanhang med reformationens införande i Danmark, undervisningsverket blef ett föremål för regeringens synnerliga uppmärksamhet, förordnades genom ordinantien den 14 Juni 1539, och sedermera genom Kongl. brefvet den 23 Mars 1568, hvilka författningar i Malmö recess konfirmerades, att stadsskolorna i Skåne, Halland och Blekinge skulle till understöd för lärare och lärjungar få på sig öfverflyttad klockarnes helgonskyld i de församlingar, emellan hvilka och staden afståndet icke öfversteg två mil, dock mot skyldighet för skolorna att öfvertaga fullgörandet af de åligganden, hvilka med åtnjutandet af helgonskylden voro förenade. Den utväg, hvilken sålunda för mer än tre sekler tillbaka måste, på bekostnad af landsförsamlingarne, anlitas för att anskaffa nödiga medel till underhåll af de mindre stadsskolorna, ansågs ännu åren 1824 och 1836 icke vara förkastlig, i thy att genom Kongl. bref, hvilka nämnda år blefvo utfärdade, stadgades att till aföning åt lärarne vid ett högre elementarläroverk, afsedt först att förläggas i Sölvesborg, men sedermera, under namn af kathedralskola, inrättadt i Lund, indrogs och anvisades klockarnes helgonskyld ifrån en del andra församlingar. Denna anordning framkallade dock missnöje inom de församlingar, som sålunda blefvo i mistning af en inkomst, hvilken dittills på ett mera märkbart sätt kommit dem sjelfva till godo, och föranledde ansökningar om helgonskyldens återställande, hvilka ansökningar ock tillvunno sig det afseende att, uppå framställningar af Kongl. Maj:t, Rikets Ständer anvisade kontanta statsanslag, svarande mot den inkomst skolorna uppburo af helgonskylden, hvilket skedde vid riksdagen 1840—1841 hvad beträffar kathedralskolan i Lund, och vid riksdagen 1853—1854 i afseende på de öfriga skolorna. Vid fattandet af dessa beslut medgafs tillika, att de församlingar, hvarifrån helgonskylden

utgått till skolan i Lund, skulle, så vidt de förbundo sig att uteslutande använda helgonskylden till folkskolorna, varda vid oqvald besittning deraf bibehållna, äfvensom att de öfriga församlingar, hvilka, på sätt här ofvan förmäles, varit i mistning af helgonskylden, borde återfå densamma under förbindelse att efter de närmare föreskriifter, som af Kongl. Maj:t meddelades, använda den till dess ursprungliga ändamål, bestridandet af klockaretjensten i kyrkan och barnaundervisningen. Till följd häraf äro församlingarne i dessa tre provinser numera så till vida likställda, att klockarehelgonskylden är inom dem alla att för sin ursprungliga bestämmelse använda, hvaremöt, i afseende på dispositionen inom den sålunda bestämda gränsen, för de församlingar, från hvilka helgonskylden varit till stadsskolorna anvisad, en möjlighet blifvit beredd att med inkomsten deraf kunna minska bidragen till folkskolan. Af denna förmån är det, som de öfriga försagarne nu äfven önska komma i åtnjutande, hvarjemte särskildt till rättelse framhållits obilligheten deraf, att i pastorat, som bestå af två socknar, af hvilka den ena oafbrutet innehaft och den andra förlorat men återvunnit helgonskylden, aflöningen till den gemensamme klockaren faller vida mera tung på den förra än på den sednare församlingen.

Vid riksdagen nästlidna år väcktes af Herr Sven Nilsson motion i samma syfte som nu, och när, med anledning deraf, Andra Kammarren för sin del stadnade i det beslut att Riksdagen måtte anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes taga i nådigt öfvervägande om ej en friare disposition af helgonskylden kunde församlingarne medgifvas, ställde Kammarren detta beslut i sammanhang med det vid samma riksdag väckta förslag att församlingarne måtte erhålla rättighet att under vissa af Kongl. Maj:t stadgade vilkor sjelfve få bestämma aflöningen för klockarne. Sammanhanget emellan begge dessa förslag, det om helgonskylden och det angående lönereglering för klockare, har äfven i den nu väckta motionen blifvit framhållet, och då uti sistnämnda ärende begge Kammarne förenat sig om en underdånig skrifvelse till Kongl. Maj:t, har Utskottet ansett sig böra söka upplysning om det skick, hvaruti samma ärende sig för det närvarande befinner. Utskottet har dervid inhämtat, att Riksdagens ifrågavarande skrifvelse föranledt nådig befallning till Kongl. Kammarkollegium att, efter vederbörandes hörande, med underdånigt utlåtande deröfver inkomma, äfvensom att till bemälda Kollegium redan ingått underdåniga yttranden af åtskilliga länsstyrelser, deribland de i Malmö och Christianstad, hvilka begge tillstyrkt, att regleringen af klockarelönerna jemväl borde omfatta helgonskylden.

Det vill sålunda synas, som den sammanbindning af de begge frågorna, för hvilken Andra Kammarren vid sednaste riksdag uttalat sig, redan är åstadkommen. Då klockaren har sig ålagd den ena delen af de göromål, hvarför

helgonskylden utgör vedergällning, och enligt kyrkolagens, uti stadgan angående folkundervisningen i riket förnyade, om ock mera sällan i tillämpning satta bud, honom ännu tillhör att i församlingen meddela barnaundervisning, lärar tvifvel icke böra uppstå, att i församlingar, der helgonskylden erfordras till fyllnad i det aflöningsbelopp klockaren skäligen bör tilldelas, densamma ock skall företrädesvis dertill användas. Men om å ena sidan detta varder medgifvet, så torde på den andra icke eller bestridas, att då helgonskylden, hvilken, enligt hvad förut är anfördt, icke utgjort någon afgift till staten, blifvit påbuden i ändamål äfven att tillvägabrunga en förbättrad barnaundervisning, och meddelandet af denna undervisning numera blifvit af särskilt inrättade, utaf församlingarne i väsendtlig mån underhålla skolor, om icke uteslutande, dock till aldra största delen, öfvertagen, både billighet och rättvisa kräfvat, att hvad af helgonskylden icke till klockarens aflönande oundgängligen erfordras, må af församlingen disponeras till lättnad i dess betydande uppoffringar för ordnandet och upprätthållandet af folkskolan. Under förbehåll om klockarnes förseende med nöjaktiga löneförmåner, skulle Utskottet alltså icke hafva funnit någon betänklighet vid att tillstyrka ett instämmande i Andra Kammarens beslut, så framt detsamma icke tillika innefattade en framställning, åsyftande rubbning eller förändring uti enskildes rätt. Det har nemligen blifvit ifrågasatt, att församlingarne skulle förklaras berättigade öfvertaga dispositionen af helgonskylden redan innan de klockare, hvilka på grund af fullmakt hafva att densamma uppbära, lemnat sina befattningar. Sådant läser likväl icke kunna föreskrifvas, enär klockarne, lika väl som alla andra, de der äro genom fullmakt tillsatte, måste hafva lagligt anspråk att vid de förmåner, som vid befattningens erhållande densamma åtföljde, oförryckt bibehållas, utan förbindelse att låta desamma emot andra utbytas. Utskottet anser sig emellertid förpligtadt till det erkännande, att då beslutet icke går derpå ut att helgonskylden skulle utan ersättning blifva de nuvarande innehafvarne af klockarebefattningarne afhänd, med förslaget om förändringens omedelbara inträdande icke egentligen varit åsyftad någon nedsättning för desse kyrkobetjente af deras löner, hvaremot genom detta förslag och den i sammanhang dermed gjorda framställning, att Kongl. Maj:t måtte i nåder tillse om ej ersättningen till klockarne borde utgöras icke allenast af den församling, till hvilken helgonskylden ginge åter, utan ock af de öfriga, som till pastoratet hörde, det varit beräknadt, att, derest nådigt bifall dertill lemnades, redan under nuvarande klockares lifstid en jemnare fördelning af skyldigheten att till aflönningen lemna bidrag skulle inom pastoratet åstadkommas. Det önskvärda häruti förbiser Utskottet ingalunda, men kan dock beträffande sist omnämnda framställning icke lemna oanmärkt, att, efter hvad Utskottet synes, densamma åsyftar ett ordnande af rättsförhållanden emellan så väl de särskilda församlingarne, som emellan deras medlemmar, för behand-

lingen hvaraf föreskrifter i lag och författningar icke saknas samt att, om denna Utskottets åsigt finnes riktig, Kongl. Maj:t icke lär vilja en dylik fråga till omedelbart afgörande företaga.

Vid remissen till Utskottet af detta ärende är af Herr *von Koch* begäran framställd, att Utskottet ville i sammanhang dermed taga i öfvervägande, huruvida icke klockareskeppan, som utgår i en del af Blekinge, är af samma beskaffenhet som helgonskylden. I anledning häraf bör Utskottet meddela, att denna afgift, hvilken, så vidt Utskottet varit i tillfälle inhemta, icke, i likhet med helgonskylden, leder sitt ursprung ifrån den tid Blekinge var underkastadt danska väldet, grundar sig på eller åtminstone blifvit reglerad genom en emellan presterskapet och allmogen i denna provins träffad och af Kongl. Maj:t den 9 Juni 1747 fastställd förening om presterskapets inkomster, hvilken innehåller, att der, hvarest ingen helgonskyld betalas, skall till klockaren utgöras en skeppa af hvart hemman efter nummern, dock att när en åbo brukar flera än en nummer, hvilka tillsammans ej stiga öfver tre fjerdedels hemman, klockaren icke bör njuta öfver en skeppa; samt att den genom Förordningen den 8 Februari 1681 påbudna spanmålsafgift till klockaren deremot icke i Blekinge utgår. Det vill häraf synas, som vore den spanmålsafgift, som i Blekinge under namn af klockareskeppa utgöres, till sin natur och beskaffenhet mera motsvarande den i Förordningen af år 1681 för riket i allmänhet föreskrifna spanmålslön till klockaren, än helgonskylden, hvarföre ock frågan om densamma och dess bibehållande lämpligast torde blifva föremål för den allmänna reglering af klockarnes aflöning, som nu är under beredning, desto heldre som det må finnas tveksamt, huruvida icke, derest klockaren deraf icke är i behof, församlingen skulle kunna tillerkännas rättighet att densamma alldeles indraga.

På grund af hvad här ofvan blifvit anfördt, kan Utskottet väl icke tillstyrka Kammarerna att oförändradt biträda det af Andra Kammarerna i ärendet fattade beslut, men hemställer vördsamt att Kammarerna ville för sin del besluta,

att Riksdagen hos Kongl. Maj:t i underdånighet anhåller, att det måtte varda de församlingar i Skåne, Halland och Blekinge, hvilka ej redan erhållit tillåtelse till användande för folkskolans behof af den ifrån församlingen utgående klockarehelgonskyld, medgifvet, att derest denna helgonskyld, antingen vid den allmänna reglering af klockarnes löneförmåner, hvilken till följd af Riksdagens underdåniga skrifvelse den 30 April nästlidne år kan vara att emotse, eller ock dessförinnan i serskilda fall, efter undersökning och pröfning i den ordning Kongl. Maj:t i nåder

bestämmer, kan finnas öfverstiga hvad till fyllnad i klockarens tillbörliga aflöning erfordras, det må varda åt församlingarne öfverlemnadt att om öfverskottet sjelfve förfoga, dock under vilkor att det blifver till folkundervisningens befrämjande användt.

Stockholm den 3 Maj 1873.

På Utskottets vägnar:

Henning Hamilton.
